

Manifestarea abrevierii prin trunchiere ca procedeu lexical în limba română

Marcela VÎLCU

Termenul **abreviere** este definit în sursele lexicografice românești ca „acțiunea de a *abrevia* și rezultatul ei; cuvânt, titlu etc. prescurtat; prescurtare, abreviație; simbol” (DEX 2009); „faptul de a abrevia; cuvânt, titlu etc. abreviat; abreviație” (MDN 2000) [1]. Gh. Constantinescu-Dobridor definește termenul drept „acțiunea de prescurtare, în scris sau în vorbire, a unui cuvânt sau a unui titlu prin litera inițială sau printr-un grup de litere în vederea ușurării lecturii sau a vorbirii; rezultatul acestei acțiuni” [2, p. 14].

Unele abrevieri pot apărea și în exprimarea orală, în limba comună sau numai în limbaje speciale. Abrevierile folosite și în exprimarea orală pot deveni cuvinte de sine stătătoare. În limbajul curent, termenul abreviere este folosit cu sens generic de prescurtare a unui cuvânt.

R. Zafiu menționează despre acest termen că „se folosește, mai adesea, pentru prescurtările grafice, ca simple convenții ale codului scris, sau pentru sistemul de siglare, care produce compuse preluate și de codul oral” [3, p. 124]. M. Avram exprimă opinia că cele mai multe abrevieri sunt pur grafice, necesitând întregirea la lectura orală. În lucrarea „Ortografie pentru toți” (2002), lingvista supune abrevierile unei clasificări detaliate, din diverse puncte de vedere, și anume:

- după natura lor pur grafică sau/și orală;
- după aria, gradul și restricțiile de folosire (generale și speciale, chiar particulare; uzuale sau curente și rare, chiar ocazionale; libere sau absolute și contextuale);
- după caracterul lor național sau internațional, de unde și concordanța sau neconcordanța cu cuvântul reprezentat și folosirea unor litere din alte alfabete;
- după sensul sau valoarea lor (monovalente și polivalente pe plan lexical și gramatical);
- după categoriile lingvistice ale bazelor abreviate (cuvinte simple, cuvinte compuse, îmbinări de cuvinte; părți de vorbire și clase sau specii ale acestora, ca substantivele comune și proprii, pronumele de politețe; categorii onomasiologice);
- după felul abrevierii (pur literale – cu litere din alfabetul limbii române sau/și cu litere din alte alfabete – și mixte, realizate din litere asociate cu cifre sau cu alte semne grafice);
- după mecanismul de obținere a abrevierii (din litere inițiale, din litere nesucsesive și din fragmente de cuvinte);
- după accesibilitatea abrevierii (ușor decodabile și ermetice) [4, pp. 245-246].

În funcție de modul de formare și de funcționare, se disting câteva tipuri de abrevieri, unul dintre care este *trunchierea* (abrevierea propriu-zisă), numită și scurtare propriu-zisă. În limba română, fenomenul trunchierii a început să fie cercetat în anii 80 de lingvistul Th. Hristea (1981), de Elena Carabulea (1983), datorită extinderii sale prin creșterea numărului de unități atestate în vocabular și prin frecvența lor.

Trunchierea reprezintă o prescurtare prin omisiunea unei părți considerabile a cuvântului, fiind definită drept un procedeu de formare a cuvintelor, ce constă în eliminarea părții finale (apocopă) sau inițiale (afereză) a unui cuvânt [5, p. 591].

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Lingvistica Rodica Zafiu consideră că termenul *trunchiere* nu este suficient pentru a desemna procedeul lexical, de aceea consideră mai indicați termenii de *apocopă* și *afereză*, care „desemnează diferențiat scurtarea produsă la începutul sau la sfârșitul cuvântului” [6, p. 123-124]. Autoarea face o analiză riguroasă a fenomenului trunchierii prin apocopă, ca procedeu lexical, despre care afirmă următoarele: „prin trunchierea părții finale a cuvântului, se obțin forme lingvistice noi, dar perfect echivalente semantic cu cele de la care se pornește. Modificarea formală, adesea considerabilă, nu atrage după sine schimbări de sens, diferențierea fiind doar la nivel stilistic”.

Trunchierea prin suprimarea părții finale a cuvântului este un fenomen destul de răspândit în variantele familiare și argotice ale mai multor limbi moderne.

Ca fenomen lexical, trunchierea prin apocopă constă în suprimarea conștientă a sunetelor de la partea finală a unui cuvânt, pentru obținerea unor forme „independente de tempo și de context, potențiale baze derivate” [7, p. 124], când, în urma prescurtării, apar unități cu autonomie lexicală (*prof* de *mate*, *diriga*). Este de remarcat faptul că, la aceste trunchieri, partea păstrată după suprimare poate proveni nu numai din silabele accentuate, ci și din silabe neaccentuate: *prof* – din *profesor*, *sax* – din *saxofon*.

Cauzele apariției trunchierilor, conform opiniei lui Th. Hristea, sunt: avantajul scurtimii și al expresivității; dorința de originalitate, mai ales în cazul argoului; influențele străine [8, p. 16]. Despre astfel de prescurtări cu autonomie lexicală, A. Stoichițoiu Ichim subliniază că, în cele mai multe cazuri, acestea reprezintă un fenomen de oralitate, manifestat, cu precădere, în limba vorbită, în stilul familiar al limbii române. Lingvistul I. Iordan afirmă că trunchierea nu este un procedeu specific limbii române [9]. Susținând opinia marelui lingvist, I. Toma, menționează că procedeul trunchierii este „o influență a limbii franceze și că jargonul și argoul sunt cele mai receptive la astfel de formații” [10, p. 171].

Dat fiind faptul că pentru limba română procedeul trunchierii este destul de redus, unitățile rezultate din trunchieri, formate pe teren românesc, nu sunt reprezentative numeric în vocabular [11, p. 38]. Chiar dacă în vocabularul limbii române există un număr relativ mare de formații trunchiate, ele, în mare parte, sunt împrumutate ca atare.

Prin trunchierea cuvintelor, majoritatea dintre care sunt substantive comune, se obțin unități lexice „mai economice din punct de vedere fonetic” [12, p. 591], care au apărut în limbaje speciale (ale elevilor, studenților, militarilor) și se folosesc în limbajul colocvial (*bac* – bacalaureat, *grep* – grepfrut, *prof* – profesor, *comp* – computer).

Așadar, acest procedeu de creație lexicală are aplicație limitată: unitățile nou-formate circulă doar în exprimarea orală, colocvială. Este interesant faptul că, deși fenomenul dat are statut de oralitate, sursa lui pare să fie, în multe cazuri, scrisul, care pare a sta la baza unor forme precum *dirig*, *prof*, *mate*, *preș*. Cu toate acestea, nu toate prescurtările grafice generează cuvinte noi. În acest sens, R. Zafiu face următoarea precizare: dacă abrevierea/ prescurtarea are doar caracter grafic (*prof.*, *conf.*, *nr.*, *dr.*), adică necesită întregire la pronunțare, ea nu reprezintă un procedeu lexical [13].

Cu referire la abrevierile care au doar caracter grafic, cercetătorul G. Beldescu menționează că acestea sunt substitute ale unui cuvânt sau ale unei succesiuni de cuvinte, în locul lor citându-se cuvântul întreg reprezentat prescurtat [14, p. 112]. Autorul încadrează abrevierile grafice în următoarele categorii: abrevieri de cuvinte și formule uzuale (*a.m.* – antemeridian, *bd* – bulevard, *cca* – circa, *dl* – domnul, *etc.* – etcetera, *N. B!* – nota bene); abrevierile titlurilor academice, de profesii și de grade militare (*acad.* – academician, *dr.* – doctor, *col.* – colonel, *cpt.* – căpitan, *gen.* – general, *lt.* – locotenent, *lt.-maj.* – locotenent-major, *plut.* – plutonier, *serg.* – sergent, *slt.* – sublocotenent etc.); abrevierile de indicații bibliografice (*art. cit.*, – articolul citat, *cf.* – confer, *ed.* – ediția, *op. cit.* – opera citată, *p./pag.* – pagina); abrevierile punctelor cardinale (*N*, *S*), ale unităților de măsură (*m*, *cm*, *km*, *kg*) și ale simbolurilor chimice [15, p. 12-13].

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

Cât privește abrevierile/trunchierile cu autonomie lexicală, constatăm că limba română a împrumutat din limba franceză multe cuvinte gata abreviate, așa ca *pneu* – abr. fam. de la „pneumatique”, *metro* – de la „metropolitain”, *cinema* – de la „cinematographe”, *porno* – de la „pornographique” și multe altele.

Un număr mare de trunchieri echivalează cu prefixe sau prefixoide, majoritatea dintre care, cel mai probabil, sunt împrumutate gata desprinse (*auto, mini, maxi, video, super, foto, extra*). În studiul „Formarea cuvintelor în limba română”, autoarele Fulvia Ciobanu și Finuța Hasan menționează: „Unele elemente de compunere foarte frecvent folosite ajung să fie desprinse din formațiile în care apar și întrebuințate ca niște cuvinte independente. Ele preiau sensul întregului cuvânt compus: *radio, stereo, taxi, auto, foto, moto, tele* etc.” [16]. Despre aceste elemente de origine prefixoidală, A. Stoichițoiu Ichim menționează că „sunt caracteristice limbajului presei și reproduc un model foarte productiv în limba franceză, constând în detașarea prefixoidelor din compusele de tip savant, care, ulterior, sunt utilizate ca adjective invariabile sau ca substantive: *afro, disco, homo, mini, moto, porno, retro, video*” [17, p. 12]. Ele se caracterizează prin „tendința de a câștiga autonomie sintactică, fiind întrebuințate ca adjective sau substantive” [18, p. 19].

De multe ori este dificil a face o delimitare între trunchierile împrumutate și cele formate pe terenul limbii române. În acest scop, R. Zafiu recomandă să se pornească de la criteriul morfologic: ori de câte ori clasa morfologică a unei abrevieri diferă de cea a presupusei surse, aceasta e produsă în interiorul limbii române. De ex.: *auto* – în franceză e substantiv, în română – apare ca adjectiv invariabil „conducător auto”; *meteo* – în franceză e substantiv, în română – adjectiv „buletin meteo”. Referitor la trunchierile de origine prefixoidală, autoarea conchide următoarele: „Cuvintele reduse la elementul inițial – prefix sau prefixoid – dintre care mai frecvente sunt *aero, auto, cinema, dactilo, disco, extra, foto, kil(o), maxi, meteo, micro, oligo, porno, radio, retro, schizo, stereo, supra taxi, tele, video, zoo*, se pot încadra, pe o scară a probabilității, în: a) împrumuturi certe – *cinema, maxi, mini, porno, radio, retro, taxi, zoo* ș.a.; b) posibile împrumuturi – *disco, extra, foto, kilo, schizo*; c) formații românești, confirmate de diferențe de clasă gramaticală: *auto, dactilo, meteo, moto*.” Un alt criteriu diferențiator este registrul stilistic în care se încadrează aceste abrevieri: „cuvintele preluate ca atare din limba străină în care s-a produs abrevierea sunt încadrate în limbajul standard (aici se încriu cele echivalente formal cu prefixe sau elemente de compunere internaționale); cele formate în română au o marcă familiară pronunțată” [19, p. 126-127] și sunt de circulație mai restrânsă, limitată la limbajul familiar/ argouri.

Dintre abrevierile formate pe teren românesc – cuvinte simple trunchiate sau echivalente formal cu prefixe/prefixoide – fac parte: *homo* – din „homosexual”, *oligo* – din „oligofren”, *bac* (examen) – din „bacalaureat”, *bibla* – din „bibliotecă”, *conf* – din „conferențiar”, *dirig* – din „diriginte”, *geo* – din „geografie”, *grădi* – din „grădiniță”, *libra* – din „bibliotecă”, *prof* – din „profesor”, *sax* – din „saxofon”, *schizo* – din „schizofrenic”, *secu* – din „Securitatea”, *preș* – din „președinte”.

Am mai adăuga la acestea câteva formații de oră mai recentă. Conștientizând pericolul real al unei catastrofe ecologice, tot mai frecvent vorbitorii utilizează azi cuvintele *eco* (cu valoare adjectivală) – trunchiere de la *ecologic* (de ex., *materiale eco*; „Constantin Stratan – primul și unicul producător de vinuri eco din Moldova” – titlu preluat de pe Unimedia.info, 09.09.19), *bio* (cu valoare adjectivală) – trunchiere de la *biologic* (de ex., *produse bio*); *onco* (cu valoare adjectivală) – de la *oncologie* – „știința despre tumori, tumerofacții” (de ex., *institutul/centrul onco, intervențe onco*). Era digitală aduce în limbajul actual trunchieri precum *comp* (cu valoare substantivală) – de la *computer*, *giga* (cu valoare substantivală) „de un miliard de ori mai mare” – de la *gigabit* (de ex., spațiu de memorie liberă a unui dispozitiv de un giga).

Din punct de vedere morfologic, trunchierile fac parte din clasa substantivelor și din cea a adjectivelor invariabile. Dintre trunchierile cu valoare substantivală, unele au flexiune (au formă de

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0. International License

plural și pot fi articulate): *prof – profi – proful, dirig – dirigi – dirigul, biblă – bible – bibla, bac – bacul, comp – compuri – compul, sax – saxuri – saxul*, iar altele – cele terminate într-o vocală, și anume -o/-i – sunt cuvinte invariabile: *grădi, iubi, mami, buni, homo, info, schizo*.

Sub aspect semantic, cuvintele nou-formate în rezultatul trunchierii denumesc *funcții* (prof, dirig, preș), *instituții* (biblă, libră, grădi, secu), *discipline/ materii* (geo, mate, info), *relații/formule de adresare* (mami, buni, tati, scumpi, iubi) sau au tentă *depreciativă ori eufemistică*, cu rol de atenuare a unor idei neplăcute – *oligo, schizo, homo, secu* (ultimul, cam ieșit din uz după căderea regimului comunist) sau cu rol ludic ori de ironizare, ca *preș* (președinte), *as* (asistent) [20, p. 132].

Datorită faptului că majoritatea trunchierilor în limba română fac parte din registrul familiar sau argotic, s-a ajuns la o concluzie unanimă că acestea nu atât reflectă o tendință naturală a limbajului oral, cât urmează niște modele (din l. franceză) sau o modă creată de unele grupuri sociale.

În concluzie, putem menționa că trunchierea, ca tip de abreviere ce constă în suprimarea părții finale a cuvintelor (derivate sau compuse), devine un procedeu lexical numai dacă în urma trunchierii apar forme cu autonomie lexicală și sintactică și cu valori stilistice nuanțate. Acest procedeu lexical este specific oralității, cu răspândire largă în registrul familiar și argotic al limbilor moderne. Chiar dacă în limba română trunchierea nu este un procedeu foarte productiv, vocabularul înregistrează un număr considerabil de unități, majoritatea fiind împrumutate gata trunchiate din limbile europene. Acest fapt dovedește necesitatea lor în limbajul actual al omului modern, în contextul globalizării. Multe dintre acestea sunt reduse la prefixe/prefixoide care, având un caracter internațional, sunt acceptate de limba română standard și sunt utilizate frecvent în limbajul publicistic sau tehnic. Spre deosebire de acestea, trunchierile formate pe terenul limbii române se caracterizează printr-o pronunțată marcă familiară, argotică, ele nefiind admise în limbajul oficial, fapt ce confirmă că, în calitate de procedeu lexical propriu-zis, trunchierea rămâne a fi în limba română o caracteristică a limbajului familiar.

Referințe

[1] . <https://dexonline.ro/definitie/abreviere>

[2] Gh.Constantinescu-Dobridor, Mic dicționar de terminologie lingvistică. București: Albatros, 1980.

[3] R. Zafiu, „Observații asupra apocopei în româna contemporană”. Studii și cercetări lingvistice, XLIII, nr. 1, pp. 123-135, București, 1992. Disponibil:<https://www.scribd.com/document/399846373/apocopa-trunchiere-Zafiu> (accesat: 27.08.19).

[4] M. Avram, *Ortografie pentru toți*. Chișinău: Litera, 2002.

[5] M. Sală (coord.), Enciclopedia limbii române. București: Univers Enciclopedic, 2006.

[6] R. Zafiu, „Observații asupra apocopei în româna contemporană”. Studii și cercetări lingvistice, XLIII, nr. 1, pp. 123-135, București, 1992. Disponibil:<https://www.scribd.com/document/399846373/apocopa-trunchiere-Zafiu> (accesat: 27.08.19).

[7] ibidem

[8] Th. Hristea, „Trunchierea cuvintelor și fenomenele înrudite”. Limba și literatura română, nr. 1, pp.13-17, 1997.

[9] I.Iordan. Limba română actuală. O gramatică a greșelilor. București, 1947. Apud A. Stoichițoiu Ichim.

Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate. București: All, 2005, p. 11.

[10] I. Toma Compendiu de teorie și aplicații practice. București: Niculescu, 1994.

[11] A. Stoichițoiu Ichim, Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate. București: All, 2005.

[12] M. Sală (coord.), Enciclopedia limbii române. București: Univers Enciclopedic, 2006.

[13] R. Zafiu, „Observații asupra apocopei în româna contemporană”. Studii și cercetări lingvistice, XLIII, nr. 1, pp. 123-135, București, 1992. Disponibil:<https://www.scribd.com/document/399846373/apocopa-trunchiere-Zafiu> (accesat: 27.08.19).

[14] Beldescu, G. Ortografia actuală a limbii române. București: Editura Științifică și Enciclopedică, 1984.

[15] ibidem

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-Non-Commercial 4.0 International License

- [16] F. Ciobanu, F. Hasan, Formarea cuvintelor în limba română. Vol. I. Compunerea. București: Editura Academiei, 1970.
- [17] A. Stoichițoiu Ichim, Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate. București: All, 2005.
- [18] A. Stoichițoiu Ichim. Creativitate lexicală în româna actuală. București: Editura Universității din București, 2006.
- [19] R. Zafiu, „Observații asupra apocopei în româna contemporană”. Studii și cercetări lingvistice, XLIII, nr. 1, pp. 123-135, București, 1992. Disponibil:<https://www.scribd.com/document/399846373/apocopa-trunchiere-Zafiu> (accesat: 27.08.19).
- [20] ibidem